

Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Bağlamında Milliyetler Politikası

Hasan Aksakal*

Özet

Bu çalışma esas olarak Stalin'in II. Dünya Savaşı öncesi, esnası ve sonrasında ki milliyetler politikasını ele almaktadır. Bu bağlamda önce milliyetler politikasının tarihsel arka planına değinilmekte; sonra ise Stalin rejiminin genel karakteri çerçevesinde milliyetler politikasının yeri saptanmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı koşullarında yaşanan gelişmeler anlatılarak, Stalizmin Sovyet politikaları üzerine etkisi ve "sovyet insanı" yaratma projesinden Rus şoven milliyetçiliğine evrilişi üzerine bazı tespitlerde bulunulmaktadır. Çalışma nihayi olarak otuz yıl süren Stalin yönetiminin sonuçlarına ilişkin kısa bir analizde sonuçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Stalin, milliyetler politikası, II. Dünya Savaşı, Sovyet insanı, Rus milliyetçiliği

"Çok karmaşık bir tarihi olan, yakın ve uzak komşularıyla sürekli dostça ve düşmanca ilişkilere giren bu ülke, ilişkilerini sadece askeri, ekonomik, ticari, diplomatik ve kültürel düzeylerde değil, bir dizi tehdide kültürel ve ideolojik karşılıklar vererek de geliştirmek zorundaydı. Bunu da dışarıdan fikirler ödünç alarak ya da bunların karşısına yerli kavramlar çıkararak yaptı; bu, yöneticilerinin antenlerini neden hem dışarı hem içeri çevirdiklerini açıklar."¹

Rus İmparatorluğu'nun XIX. yüzyılda, özellikle II. Alexander yönetiminde, Kafkasya ve Orta Asya'daki fetihleri sonrasında nüfusunun ikinci büyük unsurunu, kendilerini Müslüman olarak tanımlayan çeşitli Türk boyları oluşturmaktaydı.² Emperyalizm çağında bu halkları kendi kültürel değerler manzumesine emanet etmek, ilerleyen dönemlerde sistemli bir başkaldırıyla karşılaşmak anlamına gelebilirdi. Çeşitli bölgelerde Ruslaştırma politikaları uygulanmaktaydı ancak Türk kimlikli Müslümanların hassasiyetleri³ göz önünde tutularak daha farklı

* İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. ha_aksakal@yahoo.com

¹ Moshe Lewin, *Sovyet Yüzyılı*, çev: Renan Akman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.477.

² Michael Rywkin (ed.), *Russian Colonial Expansion to 1917*, Londra, Mansell, 1988.

³ A. Gün Soysal, "Tatarlar Arasında Türkçülük", *Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi* (içinde), der: Mehmet Ö. Alkan, İstanbul, İletişim Yayınları, 7.baskı, 2006, s.196-213.

bir yöntem geliştirilmesi gerektiğine karar kılındı. Nitekim dönemin önemli şarkiyatçılarından Nikolay İlminski ve beraberindeki bir grup akademisyenin geliştirdiği *milliyetler politikası* stratejisine⁴ paralel olarak bölge halklarının-hiçbir zaman var olmamış- özgün tarihleri ve dilleri inşa edildi; bu bağlamda kendilerine özerklik verilerek diğer Türkî halklardan farklılaşmaları amaçlandı. Bu strateji, Gaspıralı İsmail Bey'in geliştirdiği "dilde, fikirde, işte birlik" projesi karşısında çeşitli yönleriyle uzun yıllar sürdürüldü ve önemli ölçüde başarı kazandı.⁵

Diğer taraftan, Rusya için Türklerle ilişkiler hiçbir zaman tam olarak yolunda gitmemiştir. Ülkenin, güney komşusu Osmanlı İmparatorluğu ile 1678-1878 tarihleri arasında on büyük savaşa girdiği ve bu zaman zarfında iki imparatorluk arasındaki en uzun barış döneminin sadece 29 yıl sürebilmesi, dikkate değer niteliktedir.⁶ Bu savaşların süresinin toplamda elli yılı bulduğu da hesaba katılırsa, hem Rus tarihinin Türklere -ya da zaman zaman eşanlı olarak kullanıldığı şekliyle Müslümanlara- dair ne tür sorunları bünyesinde barındırdığı, hem de Türklerle Ruslar arasındaki ilişkilerin aslında ne denli hassas bir zemin üzerine tesis edildiği daha iyi anlaşılacaktır. Bu tarihsel perspektiften hareketle gerek Çarlık dönemine, gerekse Sovyetler Birliği dönemine baktığımızda, Orta Asya ve Kafkasya'daki Müslüman-Türk sorununun, XIX. ve XX. yüzyıl Rusya'sının neredeyse tüm temel meselelerinde neden en hassas noktalardan biri olduğu biraz daha netlik kazanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine paralel olarak nüfuz ve hareket alanı artan Rusya'nın söz konusu coğrafya ve halkları tahakkümü altına almasının kanlı tarihi⁷ siyasi tarih literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Biz ise bu çalışmada daha çok Stalin dönemindeki gelişmelerin üzerinde duracak; analiz ve değerlendirmemizi öncesi, esnası ve sonrasındaki koşulları dikkate alarak II. Dünya Savaşı etrafında oluşturacağız.

Milliyetler politikası İlminski'nin ilk çalışmalarından itibaren Kafkaslarda ve Orta Asya'da çeşitli "sunî" halkların oluşturulması/icat edilmesi, toprağa ve dile bağlı bir sınıflandırma yapılması, son aşamada ise siyasi ve stratejik bir mantıkla toprakların bölünüp ayrıştırılarak yönetilmesi üzerine kurulmuştu.⁸ Fakat yeni Sovyet rejiminin liderleri, henüz ilk yıllarında büyük bir fikir ayrılığına düşmüştü.⁹ Lenin, bir mektubunda "Rus şovenizmine savaş" ilan ettiğini söy-

⁴ Mirzahan Egamberdiyev, "Çarlık Rusyası'nın Türkistan'daki Eğitim Politikası: 1870-1917", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, sayı 1(2005), s. 103-108.

⁵ Mustafa Özgür Tuna, "Gaspıralı v. Il'minskii: Two Identity Projects For The Muslims Of The Russian Empire", *Nationalities Papers*, Vol. 30, No.2, 2002, s.265-289.

⁶ Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, Ankara, İmge Kitapevi, 1993, s.129.

⁷ Dominic Lieven, "The Russian Empire and the Soviet Union as Imperial Polities", *Journal of Contemporary History*, Vol.30, No:4(Oct., 1995), s. 619.

⁸ Olivier Roy, *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*, çev: Mehmet Morali, İstanbul, Metis Yayınları, 2.baskı, 2005, s. 101.

⁹ Lewin, *a.g.e.* s. 27-33.

lerken¹⁰, Troçki de "Milliyetler politikası kökten değiştirilmeli." diyordu.¹¹ Fakat buna rağmen kazanan, Lenin'in "esas olarak eski usul bir imparatorluk otokrasisini canlandırma" taraftarı olarak gördüğü Stalin olacaktı.¹² Gerçekten büyük travmalarla dolu Rusya tarihi, 1924-53 arası pek çok açıdan Petro dönemiyle dahi karşılaştırılmayacak ölçüde şiddet ve acıya sahne olmuştur.¹³

Bilindiği gibi I. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Versailles Düzeni, galiplerin hegemonyasını güvence altına almayı öncelendiği için ancak yirmi yıl sürebilecek güçsüz bir düzen, gergin bir dönem yaratmıştı.¹⁴ Özellikle mağlup devletlerin *irredentist*¹⁵ siyaset izlemeleri beklenmedik bir gelişme değildi.¹⁶ Bunların başında gelen Almanya'nın özellikle 1933 sonrası kendi "yaşam alanı" içinde bulunan Germen unsurları bahane ederek ya da harekete geçirecek uluslararası politikayı belirlediği pek çok defalar dile getirilmiş bir tarihsel gerçektir. Nasyonal sosyalizmin asıl düşman ilan ettiği sosyalizme de bu yön-tem ve söylemlerle giderek büyük bir tehdit oluşturmaya başlayacağı, Sovyetler Birliği yöneticilerince de biliniyordu.¹⁷ Nitekim, ülke içinde çeşitli bölgelerde Alman azınlıklar bulunduğu gibi, kimi Sovyet cumhuriyetlerindeki Rus olmayan muhalifler ülkeden kaçarak Paris ve Berlin'e sığınmakta ve sürgün hayatlarında Batı Avrupalı; özellikle de Alman devlet adamlarınca destek bulmaktaydı. Bunu aktif siyasetinin bir parçası haline getiren Hitler yönetimi, zaten paranoya düzeyi yüksek olan Moskova'nın milliyetler politikasında yeni hamlelerde bulunmasının zeminini hazırladı. Tüm otuzlu yıllar boyunca yürütülen *Büyük Temizlik* operasyonu¹⁸ ile bir zamanlar en yakın çalışma arkadaşları olan kişileri dahi ortadan kaldırmakta tereddüt etmeyen Stalin'in, Rus olmayan kitlelerin "*beşinci kol faaliyetleri*" karşısında yumuşak davranması beklenemezdi.

Otuz yıl süren Stalin iktidarının on yıldan kısa aralıklarla gerçekleşen etkin müdahaleleriyle (1924, 1936 ve 1940'lar) *milliyetler politikası*'nın, II. Dünya Sa-

¹⁰ Kamenev'e mektup, 6 Ekim 1922. Bkz. Lewin, s. 41.

¹¹ Lewin, s.44.

¹² Lewin, s. 48.

¹³ Michal Reiman, *Stalinizmin Doğuşu*, çev: Bülent Tanatar, İstanbul, Metis Yayınları, 1998. Petro dönemi Rusya'sı için ayrıca bkz. Dilek Yiğit Yüksel, *Rus Modernleşmesi ve Türkiye (1682-1905)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi AİİT Ens. Ankara, 2006, s. 79-133.

¹⁴ Abdullah Kıran, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", *GAU J. Soc.& Appl. Sci.* Cilt 3(6), 2008, s.19-36.

¹⁵ Irredentizm, bir ülkenin başka bir ülkede yaşayan, dil ve etnik köken bakımından kendisinden saydığı topluluklar üzerinde hak iddia ederek bu toplulukların yaşadığı ülkenin topraklarını kendi sınırlarına katmak istemesidir. Özellikle Hitler Almanya'sının yayılmacı politikaları bu anlayışa dayanmış; Polonya ve Çekoslovakya işgalleri bu ülkelerdeki Alman azınlıkların özgürleştirilmeleri olarak savunulmuştur.

¹⁶ E. H. Carr, *Twenty Years' Crisis 1919-1939*, New York, Palgrave, 2001, s. 172 v.d.

¹⁷ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara, İmge Kitapevi, 13.baskı, 2005, s. 154.

¹⁸ Konuya ilişkin Vadim Rogovin'in Melbourne Üniversitesinde verdiği bir konferans için bkz. "Stalin'in Büyük Terörü: Kökenleri ve Sonuçları", (Çevrimiçi), <http://www.wsws.org/tr/2004/aug2004/rog1-a21.shtml> , 18 Ocak 2009 ; uygulanan siyasetin boyutları için bkz. Alev Alatlı, *Aydınlanma Değil, Merhamet!*, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s.117 ; Moshe Lewin, *a.g.e.* s.140 v.d.; Mehmet Ali Aybar, *Marxizm ve Sosyalizm Üzerine Düşünceler*, haz: Aylin Özman, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 101.

vaşı koşullarında Pokrovski'nin tarih anlayışından Rus şovenizmine doğru yönelişi, Sovyetler Birliği'nin aslında sistemin doğası gereği teberüz eden yapısal sorunlarla başa çıkmakta yaşadığı zorluğu anlamamız adına önemli bir ipucu vermektedir. Bu zorluğu aşmak adına Stalin'in politikalarını meşrulaştırmak için gereken başlıca unsurlar sosyalizme yöneltilen tehditler, düşmanlar ve güvenlik paranoyasıydı. Bu gölgeler ve yel değirmenleriyle yapılan belli belirsiz savaş, *Stalin kültü*'nü üretilip desteklemekteydi.

Yukarıda, ifade ettiğimiz tarihsel koşullar içinde sürgündeki pek çok Rus olmayan¹⁹ siyasetçi ya da entelektüel, Nasyonol Sosyalistlerce özel ilgiye tabi tutuluyor ve Stalin'e karşı büyük çaplı bir başkaldırı için cesaretlendiriliyordu. Diğer yandan kısa sürede başlayıp Avrupa'ya yayılan savaşın Rusya'ya sıçramasıyla her şey çok daha sıradışı bir hale büründü. 1941 Ağustos'unda Almanların Rusya'ya girişinden iki ay sonra Sovyet Hükümeti İdil boylarında yaşayan Almanların Özerk Cumhuriyeti'ni lağvetti. Cumhuriyetin içinde ve dışında yaşayan ne kadar Alman varsa Kazakistan ve Sibiryaya içlerindeki steplere sürülerek tehcir edildi. Bu hareket, Nazi ordularındaki Almanlar ile Sovyet Almanlarının bir işbirliği içinde oldukları iddia edilerek savunuldu.²⁰ Aynı yıl *gulag* kamplarının sayısı 528'i bulmuştu. Bu kamplardaki tutuklular etnik kökenlerine bakılmaksızın "ceza taburları"na dağıtılarak zorla savaştırılmaya başlandı.²¹

Buna karşın Stalin'e muhalif olanlar da, savaşın seyrinde etkili olacak ölçüde gelişmelere müdahildiler. Örneğin Andrey Vlasov²² isimli bir Sovyet generali 1942 yılında Almanlara esir düştükten sonra yüksek rütbeli bir "işbirlikçi" olmayı tercih etti. Vlasov, emrindeki taburlarla ve Alman birliklerinin desteğiyle Rus liberal ordusunun kurucusu olarak Stalin'e ve mevcut Sovyet rejimine karşı savaştı. Bu ordunun savaşın sonuna doğru Batıların tahminlerine göre 700.000 dolayında mevcudu vardı. Bu muazzam sayının bir kısmı "harb esiri" olarak Almanların eline geçmişti,²³ bir kısmı ise sürgünde birleşen muhaliflerin topladıkları insanlardan oluşmaktaydı.

Almanlar sadece bunlarla yetinmiyor; ele geçirdikleri şehirlerde topladıkları sivil Sovyetik insanlardan da lejyonlar oluşturarak bunları SSCB'yle savaştırıyorlardı. Stalin bunu "*büyük kardeşleri*" olan gelişmiş ve ileri Rus halkına karşı işlenmiş bir "kolektif vatan hainliği" olarak yorumluyor ve iki milyondan

¹⁹ Bu ifadeyi İngilizcedeki "*non-Russian*" kelimesinin karşılığı olarak; üstelik sadece Tatar, Kazak ya da Yahudileri değil, Ukraynalıları, Ermenileri, Belarusları da işaret etmek üzere kullanmaktayız.

²⁰ Hayati Bice, "Stalin'in Kafkasya ve Kırım'daki Sürgün ve Katliam Politikasının Boyutları", (Çevrimiçi), <http://www.kamatur.org/index.php/makaleler/tarih/273-stal-kafkasya-ve-kirimdaks-g-ve-katim-polasinin-boyutlari> , 26 Ocak 2009.

²¹ Lewin, *a.g.e.* s. 153-154.

²²Vlasov hakkında detaylı bilgi için bkz. "Andrey Vlasov" (Çevrimiçi), http://en.wikipedia.org/wiki/Andrey_Vlasov#cite_note-Komandarmy-2 , 29 Ocak 2009; ayrıca bkz. Nicolas Werth, Karel Bartošek, Jean-Louis Panné, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski, Stéphane Courtois, *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression*, New York, Harvard University Press, 1999, s.231v.d.

²³ Bice, *a.g.m.*

fazla Çeçen, İnguş, Balkar, Karaçay ve Tatar Sibiryaya sürülüyordu.²⁴ Sürgünlerle Türkî Kafkas halklarının önemli bir kısmı ölüme gönderildi, bu arada Kalmuk Özerk Bölgesi ile Kırım Tatarlarının da Özerk Cumhuriyeti de lağvedildi.²⁵ Bu aşırı sertlik yanlısı politikalar, Stalin'in geri kalan yaklaşık on yılı boyunca, farklı yer ve gruplar üzerinde devam edecekti. Savaş koşullarında radikalleşen resmi söylemde Rusluk zaman zaman Sovyetlikle aynı anlamda kullanılır hale getirildi ve Stalin'in çeşitli nutuk ve demeçleri ile bu anlayış toplulukların üzerinde iyiden iyiye hissedilir bir baskıya doğru evrilmekteydi. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Stalin bir Rus kahramanına dönüşerek kendine, Napoleon ordularını dize getiren ve Viyana Kongresi'ne "Avrupa'nın kurtarıcısı" olarak giden I. Alexander'la kıyaslama derecesinde güvenilir hale geliyordu.²⁶

Savaş sonrasında Stalin'in Rusçu söyleminde kısa bir süreliğine çeşitli değişiklikler gözlemlendi. Bunun temel nedeni savaş koşullarında uyguladığı politikaların halk tarafından tepkiyle karşılanması değil, Yüzdeler Anlaşması²⁷ sonrasında SSCB'nin etki alanına Baltık Denizi kıyısı ile Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan başka ülkelerin de girecek olmasıydı. Bu bağlamda sosyalizmin dünya nezdinde olumlanması ve söz konusu ülkelerin kamuoylarınınca genel bir *kabul* görmesi adına Stalin, milliyetler politikasındaki Stalinizmi kısmen esnetti. Devlet'in kitleler üzerindeki iktidarının boyutları ve savaştaki başarısı, iç politikadaki uygulamalar için yeni bir meşruiyet kaynağı olmuştu. Merkezî otoritenin müdahale kabiliyetinden gelen özgüvenle Rus olmayan kimi devletçiklere/sovyetlere deneme amaçlı olduğu anlaşılan çeşitli kültürel otonomiler tanıdı. Bu meyanda, ilgili yerel kadrolara bölge halkından isimler yerleştirilerek sistemin benimsenmesi yolunda açılımlarda bulunuldu.²⁸ Stalin döneminde kurulan sadakat esaslı bu ilişki Gorbaçov dönemine dek hassas dengeler üzerinde yürütülecek bir çizgiye oturtuldu.

Stalinizmin esnetildiği konulardan biri de 1946'da başlatılan Parti içi reformdur. Stalin'in iktidarının ilk yıllardaki ideolojik motivasyonu zamanla aşınmıştı ve Parti "ekonomileşmiş"ti.²⁹ Stalin, gerçeğin farkındaydı ve Soğuk Savaş başlayana dek Batı'ya olumlu bir izlenim vermeye yetecek bazı başka küçük açılımlarda daha bulundu. Tabii bu yeniden yapılandırma süreci 1948'lerde tersine dönecekti. Bu dönüşte, imtiyazlı *nomenklaturanın*³⁰ -genelde

²⁴ Marie Broxup, "Kafkasya Müridizmi ve Sovyet Tarihçiliği", (Çevrimiçi), http://www.bkd.org.tr/ozel_dosya_ac.asp?id=10, 26 Ocak 2009.

²⁵ Bice, *a.g.m.*

²⁶ I. Alexander için bkz. "Russia" *Encyclopedia Britannica*, Vol. XIX, Chicago, Londra, v.d. 1964, s. 698-699.

²⁷ Sander, *Siyasi Tarih*, s.209-210.

²⁸ Berg G. Fragner, " 'Sovyet Milliyetçiliği': Orta Asya'nın Bağımsız Cumhuriyetlerine Kalan İdeolojik Miras", *Orta Asya ve İslam Dünyasında Kimlik Politikaları* (içinde) der: Erik J. Zürcher&Willem Van Schendel, çev: Selda Somuncuoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.26-27, 30.

²⁹ Lewin, *a.g.e.* s. 178-179.

³⁰ Sovyet bürokratik yapılanmasında üst düzey idarî görevlerin ve görevlilerin listesi (Merkez Komite, Partinin bölge komiteleri, vs.) anlamına gelen bu sözcük, aynı zamanda adları bu listede

göz ardı edilmesine karşın- Stalin'in üzerinde baskısının olması kadar, Rus milliyetçilerine dolaylı ya da doğrudan destek vermesinin de payı büyüktür. Gerçekten devletin bürokratik kuruluşu sırasında dizginler büyük ölçüde Lenin'in elinde toplanıyorken, ortada yenilmiş bir ordu, fakir bir halk ve neredeyse bütünüyle yok edilmiş bir hanedan bulunuyordu. Devrimcilerin genel söylemi de halklar arasındaki eşitliğe, sosyal adalete ve istikrara dönük olunca, bu koşullar etrafında resmi bir Rus milliyetçiliğinin olmaması çok normaldi. Fakat şimdi muzaffer bir *tek adam* olarak kabul edilen Stalin, Rus olmayan bölgelerin *potansiyel birer tehdit* olmalarına rağmen, ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarında merkezî yönetime çok daha sadık bölgelerden daha öncelikli addedilmesine karşı çıkan milliyetçilerle muhataptı. Bu fikrin taraftarlarının önemli bir kısmı Çarlık döneminden kalma Slavofiller ise de, Sovyetler Birliği bürokrasisinde yetişen daha genç nesillerden de bu yönde talep ve tepkiler gelebiliyordu. Bununla birlikte tam merkezî ve mutlak bir devlet anlayışının ateşli savunucularını veya Stalin'in şahsî otoriterliğini takdis eden kesimleri de düşününce, Stalin'in "çar"laşmaması giderek olanaksızlaştı. Sonuçta ortaya koymaya çalıştığımız koşullar etrafında, yirmi milyona yakın insanın ölümüyle birlikte, dünyanın en büyük topraklarına sahip bir korku imparatorluğu çıktı. Fakat aynı imparatorluk en ücra köylerde dahi -mevcut olan tüm sefaletе rağmen- balenin yapılıp, tiyatrunun sahnelendiği bir çağ yaşattı. Kısacası, bünyesindeki halkların muazzam bedeller ödemesi karşılığında, Stalin'in yönettiği Sovyetler Birliği yalnızca otuz yılda, kendisini %95'i köylü olan bir perişan devletten Sputnik'i uzaya gönderen bir süper güce dönüştürecek baş döndürücü ama "modern olmayan"³¹ bir modernleşme tecrübesi yaşadı.

Son söz yerine şunları ifade edebiliriz: Stalin'in milliyetler politikalarının, bir yandan etnikleştirici diğer yandan ise homojenleştirici bir yöntemle farklı gruplardan *gerektiği kadar monolitik* bir "*Sovyet insanı*" ve bir *Sovyet milliyetçiliği*³² yaratmak adına ultra otoriter bir rejim uygulandığı genel ve haklı bir kabuldür. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı koşullarında gördüğümüz tehcir, gulag kamplarına gönderme, zorla ve en ön safta savaştırma gibi uygulamalar, şovenist Rus milliyetçilerinin beklentileri ile Stalin'in kendi paranoyası arasında salınan bir düşüncenin ürünü olarak yorumlanabilir. Ancak yine de Stalin gibi bir şahsiyet hakkında en doğru "hükmü" verebilmek için, Avrasya coğrafyasına, tarihine ve Sovyetoloji alanındaki yeni çalışmalara "hakim" olmak gerektiğini göz önünde bulundurarak, açılan arşivlerde keşfedilecek başka gerçeklerin, bu çalışmanın konusuna yeni boyutlar katacağını söylemekte yarar vardır.

yer alan ve pek çok konuda büyük ayrıcalıklara sahip olan oligarşiyi nitelemek için de kullanılmaktadır.

³¹ Lewin, s.389.

³² Fragner'in belirttiğine göre Stalin'in Sovyet milliyetçiliği için dört ilke esastı. Bunlar, ortak dil, ortak vatan, ortak ekonomi ve ortak zihin yapısıyla psikolojik niteliklerdi. Berg G. Fragner, "Sovyet Milliyetçiliği..." s.29.

Abstract

This study primarily deals with Stalin's nationalities policy before, during and after the World War II. In this context, first of all historical background of the nationality policy is mentioned and secondly the place of nationality policy within the framework of general character of Stalin regime is determined. It is our purpose to make some determinations both about the effects of Stalinism to the Soviet policies and the transformation progress of "homo-sovieticus" creation project to Russian chauvinist nationalism, especially by displaying the events happened during the World War II. Finally the study comes to an end with a very short analysis on the results of Stalin regime which lasted thirty years.

Key Words: *Stalin, nationalities policy, World War II, homo sovieticus, Russian nationalism*

Kaynakça

- "Andrey Vlasov", http://en.wikipedia.org/wiki/Andrey_Vlasov#cite_note-Komandarmy-2, E.T. 29/01/2009
- "Russia" maddesi, *Encyclopedia Britannica*, Vol. XIX, Chicago, Londra, v.d. 1964
- ALATLI Alev, *Aydınlanma Değil, Merhamet!*, İstanbul: Everest Yayınları, 2004
- AYBAR Mehmet Ali, *Marksizm ve Sosyalizm Üzerine Düşünceler*, haz: Aylin Özman, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002
- BİCE Hayati, "Stalin'in Kafkasya ve Kırım'daki Sürgün ve Katliam Politikasının Boyutları", <http://www.kamatur.org/index.php/makaleler/tarih/273-stal-kafkasya-ve-kirimdaksg-ve-katlm-polasinin-boyutlari>, E.T. 26/01/2009
- BROXUP Marie, "Kafkasya Müridizmi ve Sovyet Tarihçiliği", http://www.bkd.org.tr/ozel_dosya_ac.asp?id=10, E.T. 26/01/2009
- CARR E. H., *Twenty Years' Crisis 1919-1939*, New York: Palgrave, 2001
- EGAMBERDİYEV Mirzahan, "Çarlık Rusyası'nın Türkistan'daki Eğitim Politikası: 1870-1917", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, sayı 1, 2005
- FRAGNER Berg G., " 'Sovyet Milliyetçiliği': Orta Asya'nın Bağımsız Cumhuriyetlerine Kalan İdeolojik Miras", *Orta Asya ve İslam Dünyasında Kimlik Politikaları* (der. Erik J. Zürcher&Willem Van Schendel) (çev: Selda Somuncuoğlu), İstanbul: İletişim Yayınları, 2004
- KIRAN Abdullah, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", *GAU J. Soc.& Appl. Sci.* Cilt 3(6), 2008
- LEWIN Moshe, *Sovyet Yüzyılı*, çev: Renan Akman, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008
- LIEVEN Dominic, "The Russian Empire and the Soviet Union as Imperial Polities", *Journal of Contemporary History*, Vol.30, No:4 (Oct., 1995)
- ROGOVIN Vadim, "Stalin'in Büyük Terörü: Kökenleri ve Sonuçları", <http://www.wsws.org/tr/2004/aug2004/rog1-a21.shtml>, E.T. 18/01/2009
- ROY Olivier, *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*, çev: Mehmet Morali, İstanbul: Metis Yayınları, 2.baskı, 2005
- RYWKIN Michael (ed.), *Russian Colonial Expansion to 1917*, Londra: Mansell, 1988
- SANDER Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, Ankara, İmge Kitapevi, 1993
- SANDER Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitapevi, 13.baskı, 2005
- SOYSAL A. Gün, "Tatarlar Arasında Türkkülük", *Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 7.baskı, 2006

- TUNA Mustafa Özgür, "Gaspıralı v. Il'minskii: Two Identity Projects For The Muslims Of The Russian Empire", *Nationalities Papers*, Vol. 30, No.2, 2002
- WERTH, Nicolas, Karel Bartošek, Jean-Louis Panné, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski, Stéphane Courtois, *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression*, New York: Harvard University Press, 1999
- YÜKSEL Dilek Yiğit, *Rus Modernleşmesi ve Türkiye (1682-1905)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi AİİT Enstitüsü, Ankara, 2006